

küszöbölhető-e az általános képzés eszközei közül a geometria, a rajz és a természettudományok, különösen a fizika, a mely a leggyakorlatibb s egyúttal legfilozófikusabb tárgy, a melynek még a humánus gimnázium is tantervében az egyik legelőkelőbb helyet biztosítja?

Ezeknek a kérdéseknek a megvitatása nem lesz elmellőzhető a felső kereskedelmi iskolák reformjának a tárgyalása közben. Mert e kérdések eldöntötteknek még egyáltalában nem tekinthetők. S ide tartoznának még más kérdések is, pl. a polgáriskola reformjáról, de ennek a belevonásával már túl mennénk az ismertetés határain.

Visszatérve a szerzőtől körvonalazott iskolai reformra, bizonyos, hogy a tőle leírt iskola sokkal összeszedettebb, hogy így mondjuk: sokkal lehetségesebb iskola, mint a mostani felső kereskedelmi iskola. Egy vérbeli pædagogus és lelkes nevelő nyilatkozik meg soraiban. Azok közül, a kik a szerző álláspontján vannak, bizonyára még senki sem beszélt annyi meggyőző erővel ez álláspont mellett, mint ez a könyv teszi. Megbízható, tárgyilagos és világos ismeretesei nélkülözhetetlenné teszik mindenkire nézve, a kinek az idevágó kérdésekkel bármiféle szempontból foglalkoznia kell és biztos tájékozást adnak az érdeklődő olvasónak. Az iskolák szakemberei és az érdeklődő közönség lehetetlen, hogy tette serkentő impulzusokat ne merítsenek belőle. Iskolai monografia irodalmunk értékes művel gazdagodott a Schack Béla könyvében.

Kovács János.

Rác Soma. Latin nyelvkönyv. Középiszkolák I. és II. osztálya számára. Budapest, (Singer és Wolfner). 1902. 8°. 177. l. Ára 2 korona 20 fillér.

Rác Soma. Latin olvasókönyv. Középiszkolák I. és II. osztály számára. Képekkel. U. o. 8° 187. l. Ára 2 kor.

E tankönyv egyike a Balogh Péter szerkesztésében megindult egységes tankönyveknek, melyeknek célja az, hogy a különböző nyelvek sajátosságain belül egységessé tegyék a nyelvtani rendszert és a műszókat. A tárgyalás alapján mondattani alapra helyezkedve inkább a mondatrészek szerint haladnak s egymás mellett párhuzamosan adják elő a névszó és az ige tanát. A nyelvtani tárgyalás alapja mindig az olvasókönyv, melynek olvasmányjaiból készített apró mondatok szolgálnak kiinduló pontul.

Rác könyve talán a legmódszeresebb összes eddigi latin nyelvtanaink között.

És kétségkívül nagy érdeme a szerzőnek, hogy módszerét mindvégig szigorú következetességgel alkalmazza. A nyelvtan anyagá-

ből csak annyit veszen fel, a mennyi okvetlenül szükséges és a mit felvett, azt az olvasmányok alapján mindig a kellő közvetlenséggel adja elő. Sőt némelykor az olvasmány feldolgozására vonatkozó utasítások valósággal felesleges aprólékoskodásokká válnak, melyek a tanárra nézve könnyen unalmasakká lehetnek.

Általában helyesnek találok, hogy a szabályok és a latin nyelv törvényes ismertetésében, a hol csak lehet, mindenütt a magyar nyelvet tartja szem előtt s a latin regulákat mint eltéréseket vagy egyezéseket tárgyalja. Hiszen csakis az ilyen grammatika lehet igazán helyes és mégis azt látjuk, hogy tankönyvíróink édes keveset törődnek azzal, hogy a magyar nyelv szelleme a tárgyalásban is más sorrendet követelne. A német gyerekek a legegyszerűbb mondat a világon ez, hogy *Vesta est dea. Tabula est nigra.* A Vestában és a deában levő nehézséget könnyű megérteni. De a magyar gyerekre nézve a fő nehézség éppen a copulában van, melynek megértetése itt a latin tanulásnak a kezdetén, azt hiszem, lehetetlen. Ne irtózzunk tehát a *luscinia cantat, rana coaxat*-féle régi mondatoktól. Bizony jók voltak azok s nem ártana visszatérni hozzájuk. Ebből a szempontból határozottan elítélem szerzőnknek is azt az eljárását, hogy mindjárt az első gyakorlatban a *habeo* igét akarja megtanítani a gyerekeknek. De érzi a feladat nehézségét s úgy akar segíteni a dolgon, hogy úgy fordítja a *habeo*-t: *tartott*. Ezt az erőszakot semmiképpen sem tartom megengedhetőnek. *Habeo*-nak a jelentése = nekem van. Ha tehát megmagyarázása az *accusativus*-ban álló tárgy miatt nehézségekbe ütközik, hagyjuk későbbre, mikor majd könnyebben megy a dolog.

Az egységes nyelvkönyvek javára esik könyvünknek az a jó oldala, hogy már az alaktan tárgyalása közben tekintetbe veszi a mondattani kategóriákat és hogy a névragozást az igeragozással együtt tárgyalja. A névragozásban — igen helyesen — a főrendszert követi s nem *declinatió*-kat, hanem csoportokat veszen fel, mint az újabb nyelvtanok nagy része. Ezek a csoportok: a, o, i, u, e és mássalhangzós csoport. A névragozás végén tárgyalja a *vocativus*-t és a *locativus*-t, így nevezvén a városnevek *Romae* alakját, továbbá a *domi*, *ruri*, *humi* alakokat.

A nyelvtani szabályok szerkesztésében több helyen láttam fogyatékosságot. Példákat bőven idézhetnék abból, a mit a könyv olvasása közben megjegyeztem, de ezt, valamint az egész nyelvtan tudományos elbírálását, mellőzve, itt csupán az iskolában való használhatóságot, a könyv praktikus, jó tulajdonságait vizsgálom.

Az Olvasókönyvben semmi különösebb dolgot nem találok. Tartalma: mesék, párbeszéd, a rómaiak története, Odysseus története. A második rész kezdődik Róma történetével és folytatódik magyar mon-

dákon és közmondásokon. Gyakorló könyv nincs, a gyakorlatok — nézetem szerint igen helyesen — a nyelvtanba vannak beosztva. Megjegyzem azonban, hogy rendkívül nagy kár volt ezen fordítási gyakorlatokat olyan apró betűvel szedetni; az iskola szempontjából a nyomás, a bétük tisztasága és nagysága nem közömbös dolog. Az Olvasókönyv II. felében van a praeparatio és szótár.

Ezen rövid megjegyzések után bátran állíthatom, hogy a Rác: könyve túlságosan gyarapodó tankönyvirodalmunkban a jobbak közé tartozik s megérdemli, hogy kellő elismerésben és méltánylásban részesüljön.

Azonban legyen szabad még egy pár dolgot itt felemlítenem. Én a most használatban levő latin nyelvtanok legfőbb hibáját abban látom, hogy a mondattannal sehogy sem tudnak megbirkózni. A módszer azt kívánná, hogy a mondattant mondattani kategóriák szerint tárgyaljuk. Azonban a legtöbb tankönyvíró vállalkozása kudarcot vall ezen a téren. Az alaktannal még csak elbánnak. Itt a szabályok helyes és értelmes, e mellett magyaros szerkezete a fontos. Igaz, hogy bizonyos modorosságoktól itt sem tudunk megszabadulni. Ha egyszer megmagyaráztuk, hogy mi az a névragozás, ill. hajlítás, akkor a declinatio csak üres fogalom marad, melynek a tövek szerint való csoportosításnál semmi értelme sincs, mégis a legtöbb tankönyvíró-fentartja ez elnevezést. Hanem ez kicsi baj. Nagyobb dolog az, hogy a mondattannal sehogy se vagyunk ezekben az új tankönyvekben. Legnagyobb részük mondattani alapon indul, de aztán az óriási nehézségek előtt meghátrálva, szépen visszatér a régi rossz rendszerhez: és szépen előadja az esetek használatát, az igenevek tanát, a módok tárgyalását, a consecutio temporumot stb. Természetesen ennek legelső oka az, hogy tudományosan sincs kifejtve a dolog. Nálunk az egyetlen ilyenmű mondattan a Bartalé és azonkívül több egy sincs. És a Bartal-féle mondattan mellett is sok szó férne még pl. a határozók tanához, a határozók csoportosításához; a latin jelentéstannal úgy vagyunk, hogy a mi mondattanainkban van, az tulajdonképen egy darab stilsztika. Ez a mai gyakorlatban a legjobb eszköz a régi formális rendszerű mondattannak kifoltozásához. Betoldunk egy új fejezetet *jelentéstan* cím alatt s ezen a réven szépen tárgyaljuk az egész esettant stb. Hát ahoz mit szóljak, hogy még az olyan nyelvtanok is, mint Pirchala és Csengeri, melyek pedig a jobbak közé tartoznak, méltónak tartják a megemlítésre, hogy főnévi, melléknévi s nem tudom micsoda mellékmondatokat is lehet megkülönböztetni. Hát így, ilyen zűrzavarral soha se fogunk boldogulni. Mondjuk ki, hogy a mondattant mondattani alapon kívánjuk tanítani s akkor aztán ne beszéljünk esettanról, a módok és idők használatáról, conse-

cutio temporumról. Vagy pedig maradjunk a régi formalismus mellett, de legyen egység, egyöntetűség és következetesség a mondat-tanban is.

Ilyen felfogás mellett persze latin mondattant írni nehezebb dolog s ezért a tankönyvírók szívesen választják a könnyebb részét. De tessék elmélkedni, vizsgálódni s én azt hiszem, hogy a tudós elmélyedés nem lesz hiábavaló. A mondattant az iskola számára is ki lehet dolgozni mondattani alapon.

Engedje meg Rácz Soma kartársam, hogy ezt a megjegyzésemet latin nyelvtana II. részének kidolgozásánál szíves figyelmébe ajánljam.

Incze Béni.

Göőz József dr., Hangutánzó ABC- és Vezérkönyve. Budapest, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai).

Mindenki érzi, tudja, hogy elemi iskoláink eddigi olvasástani-tása nem kielégítő. Nagy haladás az irvaolvasás mostani módszere a régebbi betűztető és szótagolási módszerrel szemben. Ámde nincs kizárva, sőt kívánatos, hogy annál is tökéletesebbek után kutassunk. A mostani rendszer mellett átlag véve a hatéves gyermekek 10%-a egy iskolai év alatt csak hiányosan tanul meg írni és olvasni. Ez a tanítót és tanítványt egyaránt elkedvetleníti. S miért? Mert a gyermek lelki tehetségei közül kizárólag az értelmet foglalkoztató eljárással a munkakedvet fokozni, a figyelmet lekötni nem lehet. Ez a tanulásvágyat nemhogy felébresztené, de megbénítja, sőt igen gyakran csirájában elfojtja.

Az irvaolvasás, ezidőszertint a legelterjedtebb módszer, ezeken a nyomokon halad. Csupán a gondolkozást, tehát a gyermek fejletlen értelmét terheli a nélkül, hogy minden érzékét, minden irányú cselekvőképességét igénybe venni.

A gyermekek egyéniségének és felfogó képességének mérlegelése minden gyermekbarát szent kötelessége. A tanító munkája csak úgy válik eredményessé, ha egyéniségének varázsával, tanításának élénkségével és érdekességével a gyermekek figyelmét úgy leköti, hogy még népesebb osztályok növendékei is gondolatban és érzelemben egygyé olvadjanak.

Bizonyára ez vezérelte Göőz József-et is, midőn az elemi isk. tanítás megkönnyítése és eredményesebbé tétele és a hazai népoktatásnak *nemzeti alapokon való kiformálása* célzatával, *népoktatási reformmunkáinak* megírására vállalkozott.

Az olvasástanítás megkönnyítésére és kellemessé tételére a németeknél már 1778-ban a nagynevű *Campe* tett komolyabb kísérletet-